

De TIJD 4 juni 2011

Nucleaire rente: waarover praten we?

Het debat over de 'nucleaire rente' werpt vragen op over de regulering van de elektriciteitssector en van Electrabel als bedrijf met een monopolie-macht. Het zijn complexe vragen, maar ze verdienen de volle publieke aandacht. De industriële grootverbruikers hebben dan wel een forse energiefactuur, vooral de kleinere afnemers zijn de klos.

Door Aviel Verbruggen en Guido Erreygers, economen van de Universiteit Antwerpen.

Terwijl ondernemers de vrije markt loven, proberen ze in de praktijk vaak monopolies te verwerven en de concurrentie te verhinderen. In de elektriciteitssector is de vrije marktwerking zelfs na drie rondjes van Europese richtlijnen (1997, 2003, 2009) moeilijk in de feiten te ontdekken. Er is meer ontkoppeling tussen de productie, het transport en de distributie. Landen hebben regulatoren aangesteld, België zelfs vier. Machtige spelers worden al eens teruggedrukt, maar dit stoort hen nauwelijks in het blijvend domineren van de sector. Die macht steunt op een onafgebroken stroom van aanzienlijke winsten. In Europa deelt een oligopolie van grote elektriciteitsproducenten de lakens uit. Electrabel (GDF Suez) is daarin een ervaren speler, in goede verstandhouding met sectorgenoten als het Duitse E.ON.

De CREG, de Belgische regulator, bestudeerde in mei 2010 de 'monopoliewinsten' uit nucleaire activiteiten als 'marge' per geproduceerde kilowattuur (kWh). De Nationale Bank (april 2011) sprak over 'inframarginale rente', zonder duidelijke definitie. In de media ging het over 'nucleaire rentes'. Enige begrippenhygiëne is dus nuttig.

MONOPOLIEWINST

De bedrijfswinst is het boekhoudkundige verschil tussen de inkomsten en de uitgaven van een bedrijf. De economische winst is wat een bedrijf zou overhouden als het alle productiefactoren tegen de volle economische kostprijs zou verwerven. Deze winst kan beschouwd worden als de normale vergoeding voor het nemen van risico. Als voor de productie en de verkoop van elektriciteit veel ondernemers met elkaar zouden (kunnen) concurreren, zou de bedrijfswinst van een elektriciteitsproducent ongeveer overeenkomen met de economische winst.

Niet dus. De monopoliewinst is de extra winst van een bedrijf met monopolie-macht om de verkoopprijzen in grote mate zelf te bepalen. In de elektriciteitssector is de monopolie-macht niet direct afhankelijk van het bezit en het gebruik van nucleaire centrales. Maar die kunnen wel rentes opleveren die een hoofdfactor zijn van de opgestreken winsten.

Een rente ontstaat wanneer er een geringe flexibiliteit is in het aanbod van de productiefactoren of de hulpbronnen, en een sterke vraag hun prijs de hoogte injaagt. De rente is het verschil tussen de effectief betaalde prijs en de lagere prijs bij een flexibel aanbod. Bedrijven innen ook rentes door productiefactoren te verwerven tegen een te lage kostprijs die niet de volle economische kosten weerspiegelt.

EXTERN

In de elektriciteitssector zijn onbetaalde externe kosten schering en inslag: extreme risico's en eeuwigdurende passiva bij kerncentrales en klimaatrisico's bij kolen- en gascentrales. Ook door oneigenlijke subsidies via een falend overheidsbeleid

(emissiehandel, groene stroom certificaten) kan Electrabel honderden miljoenen tot miljarden euro's binnenhalen.

Vroeger overlegde het Controlecomité voor de Elektriciteit en het Gas (1955-2003) over het ontstaan van de winsten in de sector en de verdeling ervan tussen de stroomproducenten, de grote industriële bedrijven, de lokale besturen en de kleine afnemers en gezinnen. Dat overleg kende winnaars (wie int) en verliezers (wie betaalt).

De stroomproducenten inden het meest voor de holdings die de sector controleerden, via de uitgekeerde winsten, maar ook via het aanrekenen van overdreven dure diensten. De grootindustrie werd bediend tegen de kostprijs van de opwekking van de elektriciteit, zij het dat Electrabel via onredelijke tarieven voor noodstroom die prijs hoog hield. Het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO) nam een passieve houding aan ten aanzien van de strategie van Electrabel omdat de holdings een dikke vinger in de VBO-pap hielden.

Vooraf de kleinere afnemers (gezinnen, kmo's, dienstenbedrijven en publieke diensten zoals scholen en ziekenhuizen) betaalden. Lokale besturen ontvingen daarbij gedooggeld dat Electrabel bovendien belastingvrijstelling verzekerde, en dus door de schatkist (de belastingbetaler) werd betaald. In 1982 keurde het Controlecomité de versnelde afschrijving van de kerncentrales goed. Opnieuw waren het de kleinverbruikers die flink betaalden.

Vroeger werden de monopoliewinsten voornamelijk geïncasseerd bij de stroomdistributie. Maar op die schakel krijgen de regulatoren relatief gemakkelijk greep en over enkele jaren komt de distributie volledig in handen van de overheid. De fiscale vrijstelling krijgt Electrabel ondertussen als coördinatiecentrum en als divisie van een wereldbedrijf gespecialiseerd in geld verschuiven, met de notionele intrestaftrek als toetje.

PRODUCTIE

De monopoliewinsten worden nu meer en meer afgetapt bij de productie. De discussie over de omvang van de nucleaire rente laat zien dat het identificeren en meten van rentes een harde dobber is. Electrabel kan de hoge winsten uit de verkoop van elektriciteit alleen maar boeken omdat de Europese markt een oligopoliestructuur heeft. Voor de bestaande regulatoren in Europa is het aartsmoelijk daar greep op te krijgen. Het derde EU-pakket over de interne elektriciteitsmarkt (2009) besteedt meer aandacht aan de versterking van de regulatoren. Het valt echter te vrezen dat weer achter het net zal worden gevestigd.

Het getuigt van slecht beleid en regulering om de beroving van de consumenten eerst oogluikend toe te staan en daarna met kunst- en vliegwerk te proberen de buit terug te vangen. Electrabel is de meest onderlegde, bemiddelde en ervaren speler om in gecompliceerde (desnoods gecompliceerd gemaakte) dossiers het spel te spelen en steeds te winnen.

HEFFINGEN

De hoofdtaak van een regulator is te voorkomen dat monopoliewinsten in de sector ontstaan. Dat is niet gemakkelijk en het lukt zelden in voldoende mate. In tweede orde is de taak de ontstane rentes van karakter te veranderen: van privé (ten gunste van Electrabel) naar publiek (ten voordele van de schatkist).

Die taak vervult de overheid het effectiefst, efficiëntst en rechtvaardigst via uitgekende heffingen. Het voorstel van een heffing op de nucleaire productie was een verfrissend geluid, maar verstomde veel te snel. Deze heffing is effectief en transparant en kan vooraf de monopoliewinsten inperken. Dat is beter dan achteraf

proberen terug te krijgen wat eerder is geroofd. Achterkamertjespolitiek kan achterwege blijven. Dat houdt de handen en de geesten proper en voorkomt meegetrokken te worden in het nucleaire avontuur van Electrabel.

De kerncentrales langer openhouden? Kan Electrabel een verzekering voorleggen die alle risico's dekt van iedere eenheid die het uitbaat? Het antwoord daarop is: nee. Atoomrisico's zijn onbetaalbaar, en dus ontoelaatbaar.

Een uitgebreidere analyse 'Hoezo: nucleaire rente?' vindt u op www.avielverbruggen.be